

Az erdő nem csak óriás fákból áll

Dr. Bakó Endre újságíró, irodalomtörténész a '80-as évek derekán ismertem meg Berettyóújfaluban, ahol gyakran megfordult a Bihari Irodalmi Társaság rendezvényein. 1993–1996 között a megyei napilapnál dolgoztam, melynek ő volt a főszerkesztője. Nem váltunk el haraggal. Sőt! Nadányi Zoltán és Sinka István miatt talán még többet találkoztunk, mint annak előtte. Beszélgetésünk apropóját az adta, hogy megjelent a Holnap Kulturális Egyesület gondozásában legújabb kötete, a *Várad műhely*.

Emlékezés a *Kelet Népe*re 2018-ban Berettyóújfaluban, a Bihari Múzeumban. Előtérben a konferencia két előadója, János Zoltán irodalomtörténész és Bakó Endre

Legújabb könyvének bemutatóján Berettyóújfaluban dr. Bakó Endre beszélt Kollányi Boldizsárról és Antal Sándorról, a Nagyvárad irodalmi hírnevét megalapozó *A holnap* antológiák szerkesztőiről, Dutka Ákosról, Nagyvárad emblematikus alakjáról, Emőd Tamás költészetéről, főleg a váradi és berekböszörményi gyökerek öntudatos vállalásáról, a nagyváradi Arany-centenáriumról, az újfalui születésű Miklós Jutkáról és nem utolsósorban Nadányi Zoltánról is.

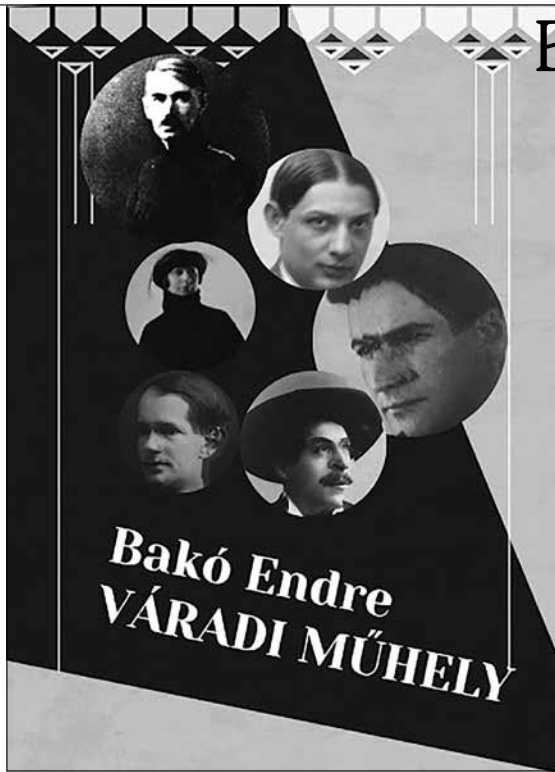
– *Ha jól tudom, bihari születésű. Ezért van ilyen szoros kapcsolata Biharországgal?*

– Derecskén láttam meg a napvilágot. Öt esztendővel ott, csak foszlányos emlékeim vannak arról az időszakról. A diákévek már a cívisvároshoz kötnek, ott végeztem tanulmányaimat. Az egyetem elvégzése után Győrbe helyeztek, de nagy csalódásomra egy kísérleti általános iskolába kerültem. Egy napig tartott ez a tévedésem. Mindig is idegenkedtem a kísérleti módszerektől! Azt vallom ma is, hogy az oktatás centruma a pedagógus: nincs ilyen vagy olyan módszer, csak jó vagy rossz tanár. Még aznap felmondtam. Kiadták a munkakönyvem, mert magyar-történelem szakos voltam. Mondta az igazgató, ez a szerencsém, mert ha matekos lennék, nem engedett volna el. Hajdúnánásra kerültem a Kőrösi Csoma Sándor Gimnáziumba, ott két tanévet tanítottam, és ma is visszajárok oda az osztálytalálkozókra. Kiváló könyvtára volt az intézménynek. Jól éreztem magam, de irodalomtörténettel szerettem volna foglalkozni, ezért Debrecenbe kíváncsoztam.

– *Tudom, hogy szeretett tanítani. Milyen volt a visszatérés?*

– Nem sikerült tanári állást kapnom. Egy véletlen folytán népművelőként helyezkedtem el a Megyei Népművelési Tanácsadóban. Tettszett az új munkám, mert a megye szinte minden településére eljutottam. Aztán átrendeltek munkavégzésre a megyei tanács művelődési osztályára múzeumi, ismeretterjesztési és cigányügyi főelőadóként. Ennek volt jó oldala is, de a munka rengeteg adminisztrációs kötelezettséggel járt, és nekem az aktatologatáshoz nem fűlött a fogam. A főutcán összefutottam Bényei Jóskával, aki felettem járt az egyetemen, és már a megyei lap kulturális rovatának vezetője volt. Meghívott egy fröccsre és agitált, hogy menjek újságírónak. Volt bennem félelem, mert akkoriban úzták el Hruscovot, és Brezsnyev elvtárs vette át a hatalmat, akinek bozontos szemöldökéről azt tartották, hogy nem más, mint Sztálin elvtárs bajusza magasabb szempontból. Barátaim azonban eloszlatták aggodalmamat: nem fog visszatérni a diktatúra brutális formája. 1964-től 1988-ig

A szerző legújabb kötetének borítója

voltam először a *Hajdú-bihari Napló* újságírója. Igaz, volt közben kihagyás, mikor az *Egyetemi Életet* szerkesztettem 1969-től 1971-ig.

– Milyen volt a második „naplómentes” szakasz az életében?

– 1988–90 között igazgattam a Csokonai Kiadót. Remek munkatársaim voltak, és nagyon jól indultunk, sikeresen helytálltunk. Kiadtunk egy kötetet *Tanulmányok Erdély történetéről* címmel, ezzel megalapoztuk a gazdasági helyzetünket. Megjelentettük Szabó Dezső *Az elsodort falu* című híres könyvét. Fiatalkoromban rajongtam a szerzőjéért, de ma már árnyaltabb a képem róla. Kétségtelen azonban, hogy nélküle nem lehet elképzelni a két világháború közti irodalmat. Az író örököse a debreceni református egyház, ennek fizették a könyv után járó jogdíjat is. Megjelentettünk egy ponyvaregényt is. A *Conan, a barbárból* 80 000 példányt rendeltek a könyvterjesztők. Ezzel a tevékenységgel közel fél esztendő alatt megtripláztuk az alaptőkénket. Jött azonban a rendszerváltás, és Magyarországon a 24 párt- és állami könyvkiadó helyett hirtelen 400 lett. A nehézségek ellenére sem merült fel bennem, hogy megpályázzam a *Hajdú-bihari Napló* meghirdetett főszerkesztői székét, de a volt kollégák megke-restek, hogy ne hagyjam ki ezt a lehetőséget. A pályázati határidő utolsó napján felvázoltam az elképzeléseimet, és a kollégák bizalmat szavaztak nekem, így lettem 1990-től 1999-ig a megyei napilap főszerkesztője. A privatizációt követően osztrák érdekltségbe került a lap, de mivel a tulajdonos érdekeit sokáig egy ki-

váló újságíró, Thomas Koch képviselte, zavar-talanul folyt a munka. Erről az időszakról szép emlékeim voltak. Később, amikor a bécsi koporsógyár főkönyvelője került oda igazgató-nak, megromlott a kapcsolat. Ebből nekem – szerencsére – már csak fél év jutott.

– Az újságírás mellett jutott idő az irodalomra is?

– 1978-tól 1990-ig a munkám mellett az *Alföld* irodalmi folyóirat rovatvezetője voltam. Képszerkesztőként dolgoztam, és hozzám tartoztak a debreceni anyagok, legyen az színház-bemutató, kiállításmegnyitó vagy tudományos tanácskozás. A munkatársak között szinte mindenki doktor volt, ez is ösztönzött arra, hogy ledoktoráljak. Ebben a véletlen is a kezem-re játszott. A '80-as évek elején elhatározták, hogy egy nagy monográfiásorozatban dolgoz-zák fel Debrecen történetét. A negyedik kötet foglalkozott a két világháború közötti időszak-kal. Az irodalmi fejezet megírására Bényei Jó-zsef barátomat kérték fel, ő hozzá is kezdett, de ma sem tudom, miért, arra kért, vállaljam el ezt a feladatot, még a jegyzeteit is ideadja, amiket addig készített. Én addig nem nagyon foglalkoztam a város irodalomtörténetével, de belevetettem magam a munkába. Debrecen múltja nagyon ellentmondásos. Sok rossz hír kering a városról, nem teljesen alaptalanul, de ha belegondolunk, mégiscsak itt hozták létre az ország első zenedéjét, a Csokonai Színház is az elsők között épült meg az országban. Gyors gazdasági fejlődés indult meg itt is a XIX. szá-zad végén, és a két világháború között magas szinten állt az irodalmi kultúra is. Nem annyira a szerzők miatt, mert Oláh Gáboron és Gulyás Pálon kívül országosan ismert író, költő nem élt itt, de évtizedeken át szervezett irodalmi élet folyt. Kezdetben – 1890-től – a konzerva-tív Csokonai Kör hívta meg a nevesebb irodal-márokat, de tett modern gesztusokat a fiatalok felé, így vendégül látott olyanokat is, mint a fia-tal Ady Endre, Tóth Árpád, Kosztolányi Dezső vagy Nadányi Zoltán. Aztán 1927-ben megalakult az Ady Társaság, és 1949-ig működött. A két közösség békében megfért egymás mellett, sőt a tagjaik sorában voltak átfedések is.

– Hogyan került kapcsolatba Nadányi Zoltán költészetével?

– Amikor Hajdúnánáson tanítottam, vittem magammal néhány egyetemi jegyzetet. Bóka László írta az egyikben, hogy a két világ-háború között élt egy bihari kisvárosban egy

(folytatás a következő oldalon)

NEGYVENÉVES A CELELALTE CUVINTE

Saját szavakkal (3.)

Beszélgetés Călin Pop énekes-gitárossal

Az ismert váradi rockegyüttes, a Celelalte Cuvinte negyvenedik születésnapját ünnepelte decemberben. Precízen datálható a születése: 1981. december 13. **Călin Pop** énekes-gitárossal, a Celelalte Cuvinte frontemberével készült beszélgetésünk befejező részét olvashatják.

*Mottó: „A szavak, melyeket olykor kiejtünk, nem tudják kifejezni azt, amit érzünk.”
(Celelalte Cuvinte)*

– Melyek voltak azok a koncertjeid, amiket soha nem felejtesz el, amikor igazán erős érzések töltöttek el a színpadon?

– Különösen a jubileumi koncertek ilyenek. Például a harmincéves. Vagy az akusztikus koncertünk Bukarestben, a Patriában. De felejthetetlen az Electric Live-on rögzített, a Sala Palatului-ban megtartott koncertünk is. A közönségünk énekelte a *La mulți ani*-t... rajta van a YouTube-on is. Azt hiszem, el is érzékenyültem, sírtam picit, habár megpróbáltam visszafogni magam. Néhány újságíró viszont elkapta a pillanatot, nosztalgias könyveknek nevezték...

– Ha egy ismeretlennek bemutatkozás-ként mondanod kellene két-három olyan dalt, amin keresztül a legjobban megismerhet, melyek volnának azok?

– Nemrég, a Hiroshima-koncert után jött egy angol alak, és mondta, mennyire tetszett neki, amit Raullal (Silaghi) ketten játszottunk.

Az erdő nem csak óriás fákból áll

(folytatás az előző oldalról)

➤ főlevéltáros, Nadányi Zoltán, aki kiváló szerelmes verseket írt, és talán a század legjobb szatirikusa volt. Kivettem két kötetét az egyetemi könyvtárból. Szerencsémre köztük volt az *Ezüstkert* is, Nadányi egyik legjelentősebb kötete. Egy életre elkötelezettje lettem. Amikor felmentem egyszer a fővárosba, elújságoltam ezt a felfedezésemet Kerékyártó István barátomnak, aki akkor a Magvető Könyvkiadó szerkesztője volt, és megkérdezte, nem akarok-e találkozni a családdal. Kíváncsivá tett. Délután fogadtak minket. Nadányi Zoltán özvegye, egy végtelenül kedves asszony, Gertrúd lánya és az unoka, Katalin. Ma se tudom megmagyarázni, miért voltak olyan bizalommal irántam, hiszen akkor láttak először. Mégis egy hatalmas paksamétát kaptam tőlük, benne nyolc Kosztolányi-levelet és számtalan fotót, kéziratot. Akkor határoztam el, hogy Nadányival fogok foglalkozni. Az újságírás

mellett lassan haladt a munka, de apránként írtam tanulmányokat, tartottam előadásokat róla. 1974-ben megalapították a Bihari Múzeumot, így annak vezetőjével ismét megkerestük a családot. Akkor már nem élt a költő felesége, de Gertrúd, a lánya nagyon szívélyesen fogadott. Így került a múzeum birtokába a költő írógépe, néhány személyes tárgya, és a nálam lévő dokumentumokat is a Bihari Múzeumnak ajándékozta. 2009-ben jelent meg róla a monográfiám *Nadányi Zoltán világa* címmel. Eredetileg az ő munkásságából szerettem volna doktorálni, de azt mondták, írjak inkább az óriásokról. Egy erdőben azonban nemcsak szálfa nőnek, vannak kisebbek és van aljnövényzet is, ezekkel együtt erdő az erdő. Akkor határoztam el, hogy foglalkozom kisebbekkel. Például „Költő” Nagy Imrével, Gulyás Pállal és Nadányi Zoltánnal is, és ebben a szellemben fogtam hozzá a *Váradi műhely* anyagának feldolgozásához is.

Kocsis Csaba